

21 آذر ژورنالیندان

ایسماعیل شمس

21 آذر گونو، عۆمره یازیلان گونلردن ان اؤنملیسی

ایران دؤولتی ترمجه یارانمیش آذربایجان دموکرات فیرقه سینین فعالیتینین قارشیسینی آلماق مقصدیله 1945-جو ایل آذر آیینین 7-ده تنهراندان طیاره ایله سهام اولسلطنه بیاتینی تبریزه اوستاندار (ایجرا حاکیمی) گؤندردي. اونو آنجاق بیر نئجه ایداره ریسسی. قارشیلادی. نه یئرلی اهالیدن، نه ده فیرقه دن اونو قارشیلایان اولمادی. سهام اولسلطنه 12-آذرده اعلان ائدرک، اؤزونو وطنپرور و آذربایجان خالقینین دوستو کیمی تانیتدیریب، فیرقه باشچیلاری ایله موداکیرملر آپارماغا حاضر اولدوغونو بیلدیردی.

نهایت، سهام اولسلطنه نین ایصراری ایله ذکا اولدو له نین ائوینده فیرقه باشچیلاری ایله اونون گؤروشو اولدو. موداکیرمه سهام اولسلطنه ایران دؤولتینین فیکیرلرینی تکرار ائدرک، آذربایجانین ایکی پرینسیپال طلبینی: آنا دیلینین رسمی تانینماسینی و آذربایجانین موختاریتینی رد ائتدی. بئله لیکله ده، موداکیرملر نتیجه سیز بیتدی.

آذربایجان دموکرات فیرقه سی بو قرارا گلدی کی، سازیش سییاستینی بوراخیب، سیلا و ملی موباریزمه باشلا سین. فداییلر تبریزده و دیگر شهرلرده فعالیتنه باشلادیلار. ژاندارم و حربی قووه لمر موقاویمت گؤسترمه ییب، تسلیم اولماغا باشلادیلار. فیرقه میلی حؤکومتین تشکیلی اوچون حاضرلیق گؤروردو. آذربایجان خالقی صبیر سیز لیکله بو گونو گؤزله ییردی.

21 آذر گونو آذربایجان تاریخینده گورونمه میس تاریخی بیر گون اولدو. همین گون تبریزین کوچه و میدانلاریندا شنلیکلر تشکیل ائدیلمیشدی. تبریزده اهالی، صیفیندن آسیلی اولمایاراق، شنلیکده ایشتیراک ائتمک اوچون کوچلره چیخمیشدی.

دیگر شهرلردن گلیمیش فدایی دستلری تبریزین اطرافیندا و داخلینده امین-آمانلیغی قوروماغا و نیظام-اینتیظامی برپا ائتمگه نظارت ائدیردی. من 21 آذر گونو "آذربایجان" قزنتی رندا کسسیاسیندا ساعات 8-دن 9-دک تبریزدن و دیگر شهرلردن گلن خبرلری آلیردیم.

ساعات 9-دا آذربایجان میلی مجلسینین ایلک ایجلاسینی باشجا هامیدان بویوک اولان محمد تقی رفیعی (نیظام اولدو له) اؤز چیخیشی ایله آچدی. ایجلاسدا نوماینده لردن 75 نفر ایشتیراک ائدیردی. میر رحیم ویلاهی مجلسین داخللی نیظامنامه سینی اوخودو و نیظامنامه بیر سسله قبول ائدیلدی. داها سونرا، گیزلی سسله مجلسین ریاست هنیاتی سئچیلدی. میرزه علی شبوسترری رییس، صادق بادقان، حوسئین جودت و محمد تقی رفیعی موعاوین، میر رحیم ویلاهی و محمد عظیما مونشی (کاتب، کؤمکچی) سئچیلدی.

میرزه علی شبوسترری چیخیش ائدرک فیرقه صدري پیشهورنن باش نازیر اولماسی حاقیندا تکلیفینی بیلدیردی. بو فیکیر یئکدیلیلکله قبول ائدیلدی. پیشهوریه تاپشیریلدی کی، اؤز دؤولت کابینه سینی گون اورتادان سونرا کی ایجلاسدا

مجلسه تقديم انتسين. گون اورنادان سونرا پيشهوري 12 نازيري مجلسه تقديم اندهرک دندي: "ببزم خارجي ايشلر نازيرليگيميز ايران خارجي ايشلر نازيرليگيدير. چونکي بيز ايراندان آيريلماق ايسته ميريك".

موزاكيرلر بيتديکن سونرا دوکتور جاويد و الهامي يه تاپشيريلدي کي، تهراندان گوندريلميش اوستاندار سهام اولسلطنه يه آذربايجان ميلي مجلسي نين تشکيليني و اونون تهرانا قاييتمالي اولدوغونو بيلدير سينلر.

سهام اولسلطنه 22-آزده تبريزي ترک انديب تهرانا قاييتمالي.

21 آذر حرکاتی اولمزدير!

21 آذر حرکاتي تکجه آذربايجاندا يوخ، بوتون ايراندا، بلکه ده ياخين و اورتا شرقده باش وئرميش تاريخي بير حرکات اولموشدور. مشروطه اينقيلابي شاهليق و موقلفيبتنين جينايتکار قووه لري نين کومگي ايله آياريلميش سيياستين علئيهينه اولموشسا، 21 آذر حرکاتي دموکراتيک، اوزونو ايداره حاکيميتي نين قورولماسي و خارجي ايمپرياليزم سيياستي علئيهينه بير حرکات ايدي. بو حرکات ايللر بويو خارجي دوولتيرين نوفوزو آلتيندا يئرلي مورجع قووه لر طرفيندن حوققلاري تاپدانميش ايران خالقلاري نين، خصوصيله آذربايجان خالقي نين نيچاتي و آزادليغي اوچون يول آچان اوميد منبعي اولموشدور. 21 آذر حرکاتي باش وئردیکده ايرانين ديگر ايالت و ويلايترلرينده آزادليق و دموکراتييا طرفداري اولان شخصلرين و ايران مطبوعاتي نين دنديکلري و يازديقلاري بونو ايثبات اندن دگرلي فاکتلاردير.

21 آذر گونو ايرانين بير سيرا مطبوعات نومابنده لري، او جمله دن " ايران " قزنتي رنداكتورو جهانگير تفضلي، " نجات-ايران " قزنتي رنداكتورو فروزش، " رهبر " قزنتي رنداكتورو بزرگ علوي، " فرمان " قزنتي رنداكتورو عباس شاهنده و موخبيرلر: محمود هرمز، ايسماعيل پوروالي و ساير آذربايجانا گلमيش و ايران قزنتلرينده 21 آذر حاقيندا اوز فيکيرلريني يازميشلار.

ايسمايل پوروالي دوستو محمود تقضولي يه مکتوبوندا 21 آذر حرکاتي حاقيندا يازير:

" محمود جان، تبريزده بو گون موشاهيده اننديگيم وضعيتي تصوير انتمک منيم اوچون چتينيدير. بير چوخ شئير واردير کي، يازماق و دنمکله اونلاري گؤسترک اولماز. اونلاري تصوير انتمک اوچون رساملاردان، موسيقيشوناسلاردان و شاعيرلردن يارديم آلماق لازيمدير. چونکي بو گون تبريزين صاف فضاسي آلتيندا جانلانان حيسيات، دؤيون اورکلر، کيشي و قادينلاري بوروموش هيجان دالغاسي، تبريزين يئني بير رنگه بويانماسي، بونلارين هاميسي يوزلر و مينلرله نغمه لرین يارانماسينا، رسامليق تابلولاري نين حاضر لانماسينا و ميليونلارلا شعيرلرين قوشولماسما زمين يارادير. من اينانيرام کي، بو عزيز تبريزده اولان قاينار، هيجانلي، باشلارين. ايچريسندن، بويوک رساملار، شاعيرلر و موسيقيشوناسلار چيخاجاق، آذربايجاندا باشلانميش بو گونکو عظمتلي حرکاتي صاباح هينديستان سرحدينه چاتدیراجاقلار و ابدي اولراق اونو حيفظ انده جکلر. "

ایرانین دموکراتیک قزنتلری 21 آذر حرکاتینی آذربایجان خالقینی نین قانونی حاققلاری کیمی تقدیم ائده رک دستکله بیردیله. " ایران " قزنتی یازیر:

" آذربایجان خالقینی نین بیر چوخ ایسته دیکلری ایران خالققلاری نین ایسته دیکلریدیر کی، بو گون اولکه نین هر بیر گوشه سیندن، ریضا شاه قالیقلاری نین نئیزه سی آلتیندان ائشیدیلیر. بو گون اولکه نین سیاستچیلری آرتیق آذربایجان خالقینی نین ایسته دیکلرینی حیاتا کئچیرمک مجبوریتینده دیرلر. اونلار اساس قانونون تصدیق ائتدیگی حوقوقلاری تکجه آذربایجان خالقینی اوچون دئییل، بوتون ایران خالققلاری اوچون اسیرگه مملیدیرلر. "

" فرمان " قزنتی نین رئاكتورو یازیر: "

-... ستاررخان و خیبابانی حرکاتی دا ایراندان آیریلماق و تجزییه طلبلیک آدی ایله توهمتلندیرلمیشدیر. بیز قطعی صورتده باشا دوشموشوک کی، دموکرات فیرقه سی میلی بیر فیرقه اولراق، آذربایجان خالقینی نین ماراغینی عکس ائتدیریر. بیز دموکرات فیرقه سی نین بیر چوخ باشچیلاری ایله دوست و تانیسیق، اونلاری وطنپرور و ایرانی سنون اینسانلار کیمی تانییریق. بیز قطعی صورتده بیلیریک کی، پیشهوری سئیید ضیبالاردان، دوکتور طاهرلردن قات-قات آرتیق وطنپرور دیر.

آذربایجان خالقینی دا بیزیم کیمی او ایالتی ایرانین بیر حیصه سی بیلیر و دیگر ایرانی قارداشلاری ایله بیرلیکده ایرانی بو قانسوران جانوارلاردان قورتارماق ایسته بیر. "

" کئیهان " قزنتی یازیر:

" بو آیدین بیر مساله دیر کی، دونیانین هر نوقطه سینده حاکیم دایره لرین و حاکیم رئزیمین علییهینه یونلمیش حرکات توهمتلرله قارشیلانیر. مشروطه حرکاتینی قالدیرانلار دا بو توهمتلره معروض قالمیشلار، " اشرار " و " مجراجو " آدلاندیرلمیشلار. شوبهه بوخدور کی، ایرانین شیمالیندا دموکراتلارین حرکاتی ایرانین ان اهمیتلی تاریخی حادیثه لریندیر. بو حرکات ایرانین بوتون شهرلرینه کئچرسه، نتیجه ده شرق تاریخینده یئنی فصیل باشلاناجاق دیر. "

خاریجی مطبوعاتدان بیر سیراسی بئله آذربایجانداکی 21 آذر حرکاتینی ایراندا مورتجع رئزیمین آرادان قالدیریلماسی اوچون بویوک عامل حساب ائتمیشدیر.

آذربایجانین دموکرات باشچیلاری اوز چیخیشلاریندا و مطبوعاتدا ایسته دیکلری حوقوقلارین بوتون ایراندا حیاتا کئچیریلمه سینی تاکید ائتمیشلر.

لاکین بونلار باخمایارق ایرانین ساتقین دولت باشچیلاری و مورتجعلر قورخویا دوشوب آذربایجان حرکاتی علییهینه تضییق گؤسترمگه چالیشمیشلار. دیگر طرفدن ایرانی ایشغال ائتمیش روس، اینگیلیس و آمتریکا دولتلری کاغید اوزرینده اولماسا دا، عملی شکیلده ایران تورپاقلارینی ایکی نوفوز دایره سینه بوله رک، موحاریبه ایله آلتیمیش بیر اولکه کیمی ایراندا، اوز منافعلرینی قوروماق مقصدی ایله ایسته دیکلری کیمی موداخیله ائتمیش، آزادلیق طرفدارلارین اولان یئرلی کادرلارا یول وئرمیه رک اوز طرفدارلارینی دولت ایشلرینه ایره لی چکمیشلر. بوندان علاوه آنتانتا

دوولتري نين رقابتي گوندن- گونہ شيددتلنميش بير-بيري علنيهينه تبليغات يياراق موعين داخيلي دايره لري و شخصلري تحريك انتميش، بئله ليكله، ايران آزادليق طرفدارلاري نين بيريشمه سي و بيرگه حرڪت انتمه سينه مانعه لر تورتيميشلر. ايراني توتاليتار حوكومتي و مورتجملر بو وضعيتدن ايستيفاده انتميشلر. خارجي اولكه لر اوز منافعلريني ساخاليبب، قوروماق اوچون 21 آذر حرڪاتي نين و نتيجه ده ايران آزادليغي نين تاپدالانماسينا كومك انتميش، ايراندا كنچميشدن داها آرتيق ايرتيجاچي بير رنژيم يارانميشدير.

لاكين 21 آذر حرڪاتي روحيه سي اولمزدير. آذربايجان خاقي اوز ميلي حوكومتيني برپا انده جك، تاريخ بويو ايران خالقاري نين آزادليغيندا عؤدهسينه گؤتورموش اولدوغو قاباقجليليغي يئرینه بئتيره جك و ايران خالقاري نين آزاد و دمكراتيک بير حياتا چاتماسي اوچون ده يول آچاقدير.

ميلي حوكومتين ايلدؤنومو (54 ايل)

حورمتلي خانيملار، حورمتلي آغالار، عزيز سويداشلار! بيز بو گون بورايا گونئي آذربايجانين تاريخينده ان پارلاق و ان علامتدار گون اولان " 21 آذر " گونونون 54-جو ايلدؤنومو موناسيبتيله توپلانميشيق.

گونئي آذربايجانيلارين طلبه هميشه آزادليق و دمكراتيا اولموشدور. ايران مشروطه اينقيلابي آنجاق آذربايجانين غيئرتلي، آزادليقسؤور اوغولاري نين موباريزه سي نتيجه سينده يارانميش و آنجاق اولارين قاني باهاسينا مشروطه قانوني - اساسي آلميشدير.

تاريخ بويو خارجي سيياستين موختليف تاثيرلري و اولارين ال آلتيسي اولان مورتجع حاكم داييرير آزادليق و دمكراتيا حرڪاتيني بوغماغا، الدهه انديلميش ناييلتري پوچا چيخارماغا چالشميش، آزادليق حرڪاتي رهبرلريني اولومه موکافاتلانديرميشدير. مشروطه اينقيلابيندا قانلي باريشماز موباريزه لره قورخماز فدايي ستاررخان باشچيلىق انتميشدير. لاكين حيله ايله اونو تنهرانا آياريب، خاينجه سينه اولدورموشلر. ستاررخان حرڪاتيندا اليه توفنگ آليب مواهيدلرله چيگين-چيگينه موباريزه اپاران آذربايجانلي عاليم، روحاني و فيلوسوف شئخ محمد خيياباني آذربايجانين اينقيلابي حرڪاتي نين سونراكي مرحله سيني داوام انديرميشدير. او، ايسترسه ايران پارلامنتينده نومائنده اولدوغو زامان ايسترسه ده تبريزده آذربايجان دمكرات فيرقه سيني تشكيل اننديگي زامان چار روسيياسي ايله اينگيلتره آراسيندا باغلانميش، ايراني ايكي نوفوز دايره سينه بؤلن موقاويله نين و داها سونرا همين موقاويله نين مضمونونو داشييان 1919-جو موقاويله سي نين علنيهينه كسكين موباريزه انده رك منفور نييتلري پوچا چيخاريب، او موقاويله لري قبول ائتمك ايسته ين خاين ايران حوكومتي باشچيلاري نين خيانتلريني ايفشا انتميشدير. لاكين " ايران دمكرات فيرقه سي " عوضو اولان موخبيرولسلطنه آذربايجاندا اولان داخيلي خاينلرين و قازاقلارين ايله خييابانيني فاجيعه لي بير شكيلده اولدورموشدور.

تاریخ گۆستر میشدیر کی، ایستر خارجی دؤولت لرین، ایستر سه ده داخلی مورتلرین تورتدیکلری فاجیعه لر و تضییقلر آذربایجان خالقی نین ایراده سینی هئج وخت سیندیر مامیش، موباریزه سیندن دؤندر مه میشدیر. اینگیلتره نین بیله اوزون مودت ایران خالقلارینا حاکیم کسلیمیش ریضا خانین مطلقیت و دیکتاتورلوق رژیمی نین آذربایجان خالقی نین باشینا گنبردیگی موصیبتلر و محرومیتلر آذربایجان خالقینی سارسیتمامیشدیر.

ریضا شاه رژیمی دنوریلدیکن سونرا 1941-جی ایله آذربایجان خالقی اوز میلی حوققلارینی برپا ائتمک اوچون آیاغا قالمیشدیر. بو موباریزه یه رهبرلیک اندن " آذربایجان جمعیتی " و اونون اورقانی اولان " آذربایجان " قزنتی " آذربایجان آذربایجانلار ایداره ائتمه لی و اولار اوز موقددراتینی اوزلری تعیین ائتمه لیدیر - شو عاری ایله فارس شووینستلری نین و آذربایجان ایشغال اندن خارجی قوشونلارین تضییقی و غیری-قانونی نوفوزونا قارشی موباریزه یه باشلامیشلار. ریضا شاهین دیکتاتور رژیمیندن خیلاص اولموش آذربایجان خالقی طرفیندن بو حرکات رغبتله قارشیلانمیشدیر. لاکین " آذربایجان جمعیتی " و " آذربایجان " قزنتی هم ایران حاکیم دایره لری، هم ده ایشغالچی قوووه لر طرفیندن هوجوما معروض قالمیش جمعیت و قزنت باغلانمیش و باشچیلاری ایشغالچی قوووه لر طرفیندن گونئی آذربایجان سورگون اندیلیمیشلر. لاکین اولار سورگونده کی تضییقلره باخمایاراق یئنه ایمکان تاپان کیمی تبریزه قاییدا بیلیمیش و اینقیلابی حرکاتی داوام ائندیرمگه نایل اولموشلار. " آذربایجان جمعیتی " ندن سونرا تهراندان یارانمیش " حیزبی توده بی ایرانین " شوعه سی تبریزه آچیلیمیش. تجروبه گۆستر میشدیر کی، صینیفی موباریزه آپاران بو حیزب آذربایجان و ائلجه ده ایراندان موفقیقت الده انده بیلمه میشدیر. چونکی، ایران صنایع اولکه سی یوخ، کند تصروفاتی اولکه سیدیر و اورادا؛ جمعیتین اکثریتینی اورتا میلی بورژوازییا تشکیل ائدیر. 1944-جو ایله خالقین بوتون طبقه لری نین ایشتیراکی ایله سنید جفر پیشهوری نین باشچیلیغی آلتیندا " آذربایجان دموکرات فیرقه سی " تشکیل اندیلیمیشدیر.

1324-جو ایل آبان آبی نین 29-30-دا گونئی آذربایجانین بوتون شهرلری و کندلری نین نوماینده لری؛ توپلانمیش قورولتایدا تهراندان حؤکومتینه و بؤیوک دؤولتلره بیانات گوندیریلیمیشدیر. بیاناتدا: دئییلردی:

1- آذربایجان خالقی نین اوز میلیتی، عادت و عنعنه سی واردیر. بونا گۆره ده، ایرانین اراضی بوتؤولوگونه و ایستیقلا لیتینه رعایت ائتمکله، اوز موقددراتینی حل ائتمکده آزاددیر.

2- ایرانین دیگر ایالت و ویلایتلری ایله آذربایجانین مدنی، ایقتیصادی و سیاسی علاقه سی اولدوغونا گۆره، یئنی ایرانین یارانماسیندا آذربایجان خالقی اوز حاقلی طلبلرینی الده ائتمک ایسته بیر.

3- آذربایجان خالقی ایراندان یاشایان دیگر خالقلار کیمی ایرانین مرکزی حؤکومتینده و ایجتیماعی ایشلرینده ایشتیراک انده جک و ایران میلی مجلسینه نوماینده گؤندره جکدیر.

4- آذربایجان خالقی اوز داخلی ایشلرینی ایداره ائتمک اوچون حؤکومت تشکیل ائتمگه حاقلیدیر و بو، ایرانین بوتؤولوگونه، ایستیقلا لیتینه ضید دئییلدی.

1945-جی ایل دئکابرین 12-ده گونئی آذربایجان خالقی اوز میلی مجلسینی و میلی حؤکومتینی یارانندی.

س.ج.پيشه‌وری 1325-جی ایل شهریبور آییندا تشکيل انديلميش کونفرانسداکي، چيخيشيندا آذربايجان ميلي مجلسي و ميلي حؤکومتی نين ياراديلماسي حاقيندا ايضاحات وئرہ رک دنميشدير:

" بيزيم نشر انتديگيميز اعلاميه دن سونرا تنهران حوکومتي طرفيندن ظاهيرن بؤيوک ايختياراتلا آذربايجانا اوستاندار گؤندريليميش. بيات ميلي حوکومتيميزين نوماینده لري ايله موزاکيره انتمک اوچون تيريزه گلدي. بيات مشروطه - قانونی-اساسيسي اوزره قبول انديلميش ايالت و ويلايت انجومنريله راضيلیغيني بيلديردي. لاکين مساله‌نين ايران شورا مجلسي طرفيندن تصديق انديلمه سي مساله‌سيني ايره لي سوردو و قطعي جاواب وئرہ بيلمه دي. بيز انجومنرين فعاليتي نين داوامي اوچون تامينات ايسته ديمک. او تامينات دا وئرہ بيلمه دي. بنله ليکله دانيشيغيميز نتيجه سيز قالدی. بيز اوز ايراده ميزه آرخالاتراق " 21 آذر " گونو ميلي مجلسيميزي و ميلي حوکومتيميزي قوروب، سربست شکیلده ايشه باشلاديق " . پيشه‌وری دندي: " هامی بيلمه ليدير کي، بيز تنهراندا باشقا بير شني ايسته ميریک. سوز آذربايجانين ايراندان ايريلماسيندا دنيلدير. بونو ايديعا اندن ده يوخدور. بيز هنج واخت بنله ايديعا ايرلي سورمه ميشيک. سوز، کونستيتوسيانين قبول انتديگي دموکراتيک اوصولارين ايراندا اجرا انديلمه سينده دير " .

پيشه‌وری ميلي مجلسين ايکينجي اجلاسیندا آذربايجان ميلي حوکومتي حاقيندا داخيلي و خارجي شاييعة لر و تحريکات باره سينده دانيشراق دندي:

" 21 آذر " حرکاتي دونيادا ديپلوماتيک چکيشمه لرين شيددتلي کورائينا تصادوف انتدي. بيزيم فعاليتيميز آرتديقا گؤندن-گونه شيددتلنمکه اولان بين الخالق چکيشمه لر کورائي بين الخالق سياستده بيزيم مساله ميزي بيرينجي سيرايا کنجيرتدي. نهايت، آذربايجان مساله‌سي ديپلوماتيک و سياسي موباريزه لر مرکزي تشکيل انتدي. موستملکه و موستملکه صاحيبلري دوشونوردولر کي، موحاربيہ قورتارديقان سونرا موستملکه خالقلاري اوز آزادليق و ايستيقلايتلريني الهه انتمک اوچون آياغا قالخسالار، اولارين قارشيسيني آلا بيلسينلر. بونا گؤره ده آذربايجان حرکاتيندان بؤيوک واهيمه يه و قورخويا دوشوب، اونا باشقا بير آد وئرکم ايسته ديلر و بيزيم حاقلي ساده ايشيميزده مورکب بين الخالق ماجرا يارتماغا چاليشديلار. تقي زاده کيمي بين الخالق دللالار واسيطه سيله لوندوندا، واشينقتوندا و باشقا ديپلوماتيک بيغينجاقلودا هاي-کوي ساليب سويو بولانديرماق ايسته ديلر. اولار اوز اربابلاري کيمي جيدي-جهد انديرديلر کي، بيزيم نهضتيميزين بير اوچونو شورويلرين آياغينا باغلاسينلار و ايرانا بين الخالق کوميسيون گؤندرملکه ايرانين داخيلي ايشلرينه موداخيله انتسينلر " .

من پيشه‌وری نين بو سوزلرينه بونو دا علاوه انتمک ايسترديم کي. آذربايجاني ايشغال اندن قووه لرین بير سيرا اوزباشينا، غئيري-قانوني ايشلري و ايران حوکومتيني قورخودوب، شيمال نفتيني آماق مقصديله سوونت قوشونلاري نين ايرانين مرکزينه دوغرو يئرديلمه سي يوخاريدا دنيلين بين الخالق شاييعة لره زمين ياراديردي.

بوندان علاوه حيزبی-توده يي ايرانين اوز نشریاتيندا يايديغي آذربايجان قوشونونون تنهرانا يئرديلمه سي کيمي تحريک انديجي خبرلر ده آذربايجان ميلي حوکومتي نين بيخيلماسينا سبب اولموش و اونا کؤمک انتميشدير.

بنله ليکله " 21 آذر " حرکاتي ايله يارانميش گونئي آذربايجان ميلي حوکومتي اينگيلتره، آمريکا و سوونت دوولتري چکيشمه سي نين قورباني اولاراق تاپدالانميشدير.

فیرقه تشکیلاتی موهاجیرنده کومونیست سوونت حوکومتی نین تاثیر نتیجه سینده ماهیتینی دگیشدی و حیزبی-توده بی-ایرانین بیر شؤعه سینه چئوریله رک فعالیتسیز، پاسیو بیر تشکیلات اولدو. بو تشکیلات آرتیق صیغی پارتیا شکیلینه چئوریلدیگینه گؤره ایراندا فعالیت گؤستره بیلمزدی. بونا گؤره ده، ایرانین 1979-جو ایله کی چئوریلشینه ایشتیراک ائده بیلمزدی. ایسلام جومهوریتی قورولدوقدان سونرا ایشتیراک ائتمک ایسته دیسه ده، فایداسیز اولدو. نئجه دئیرلر: " دالدان آتیلان داش توپوغا دیر ". موهاجیرت دؤورو اوزون چکدیگیندن کؤهنه کادرلار دونیاسینی دگیشدی. گنجلر ایسه اینقیلابی احوال-روحیه نی ایتیردیلر.

سون واختلار بیر سیرا عقیده لی و کنجمیش حرکات باغلی اولانلار " 21 آذر " حرکاتینی و میلی حوکومتین برپاسی مساله سینیه قالدیراراق " 21 آذر " قروپو تشکیل ائتمیش و بو آددا ژورنال نشر ائتمگه باشلامیشلار.

حال-حاضریدا ایراندا و دونیانین دیگر نؤقطه لرینده یاشایان آذربایجانلیلار دا میلی حرکات اوغروندا مباریزه مساله سینده جانلنما یار ائتمیشدیر.

قئید ائتمک لازیمدیر کی، بو حرکات او زمان نتیجه قازانا بیلر کی، ایراندا اولان و دونیا سپه لنمیش آذربایجانلیلار دونیانین، ائله ده ایرانین حاضیرکی وضعیتینی و رئال شرایطینی نظره آلاراق بیرگه قبول ائدلمیش تاکتیکا ایله حرکت ائتسینلر.

ایگیرمی ایلدن یوخاریدیر کی، ایراندا توتالیتار شاهلیق رژیم آرادان گئتمیش، ایسلام جومهوریتی یار ائتمیشدیر.

حال-حاضریدا بو حوکومتین باشچیلاری و دموکراتیک قوووه لر بیلمه لیدیرلر کی، اولکجه ده امین-آمانلیق و ایراندا یاشایان خالقارین دوستلوغو او زمان برپا اولوب مؤحکمکنه بیلر کی، اورادا یاشایان خالقار بیر-بیری نین اخلاقینا، عنعنه لرینه، میلی خصوصیتلرینه، میللت و دیلینه حؤرمته یاناشسینلار.

بونون عکسینه اولاراق، سون واختلار ایراندا حقیقی دموکراتیک رژیم یار ائدلماسی، ایراندا یاشایان خالقارین، او جومله دن آذربایجان خالقی نین میلی حوقوقلارینی برپا ائتمک اوغروندا مباریزه لری بیر سیرا ایسلام جومهوریتی باشچیلاری طرفیندن دؤزولمز تضییقلر و محرومیتلرله قارشیلانمیشدیر. بو، ایسلام جومهوریتی نین ایش باشینا گلدیکده وعد ائدیقلری ایسلام حوکومت اوصولو و دموکراتیک پرینسیپلرله او یغون دئییلدیر. ایسلام قوشونو غئیری-عرب اولکه لری آدیقدا هئج واخت اولارای عرب دیلینده دانیشیب-یازماغا و میللتلرینی دگیشیب، عرب میللتینی قبول ائتمگه مجبور ائتمه میشلر. بلکه غئیری-عرب میللتلرین آنجاق موسلمان اولمالاری ایله کیفایتلنمیشلر.

ایسلام جومهوریتی دؤولت آپاراتیندا ایشله یین بعضی ایشچیلر ایسلامدا اولان " ال-موسلمونو ایخوه " حدیثینی دوزگون باشا دوشمه بیب، باشقا جور ایضاح ائتمگه و ایراندا میلی حرکاتین علنیه چرخیش ائتمک ایسته بیرلر.

ایران چوخ میللتلی بیر اولکه دیر. اورادا ایران میللتی، خالقی یوخ، ایراندا یاشایان موختلیف میللتلر وار دیر.

بونا گؤره ده، " 21 آذر " قروپو گونئی آذربایجانداکی میلی حرکات ایشتیراکچیلارینا گؤستریلن تضییقلری دایاندرماغی ایسته بیر و آذربایجان خالقی نین حاقلی طلبلرینه موثبت جاواب وئرلیمه سی ایله دیکتاتور ریضا شاه

رئزيميندن فرقلي اولاراق ايسلام رئسپوبليكاسي نين اصل موسلمان و دموكراتيک بير رئزيم اولاراق، موسلمان اولکه لري ايچريسينده نومونهوي بير موسلمان اولکه سي اولماسينا اوميد اندير.

ايسماعيل شمس ايله موصاحيبه

سوال: 21 آذر حرکاتينا قدر ميلي آزادليق حرکاتي نين کنجديگي يول حاقيندا نه دئيردينيز؟

جاواب: تورک ديپلي آذربايجان خالقي ايران داخيلينده هميشه خارجي دؤولتlerin مستملکه چيليك سياستي و داخيلي مورجع قوووه لره قارشي موباريزه ائتميشدير. بو موباريزه خصوصيله 20 جي عصرين ايکينجي ياريسيندا نشر ائدلميش مطبوعات و 20 جي عصرده كي اينقبلاي حرکاتلار واسيطه سيله اوزونو گؤستر ميش و گنتديکجه مرکزي حؤکومه قارشي حرکاتا چئوريلميشدير. مشروطه اينقبلاي دؤورونده ايلک دفعه اولاراق تورک ديپلنده بير نئجه قزنت نشر ائدلميشدير. مشروطه اينقبلاي ايله الهه ائدلميش موفقيتئر نتيجه سيز قالميشسا دا، آذربايجان خالقي يئنه ده موباريزه ني داوام ائندير ميش، داها گوجلو بير حرکات باش وئر ميشدير. شنيخ محمد خيياباني نين باشچيليق ائنديگي دموكراتيک حرکات بونا نومونه دير. بو حرکات خارجي سياست علئيهينه موباريزه ايله برابر مشروطه حرکاتي نين الهه ائنديگي ايالت، ويلايت، شهر و کند انجومئلري نين يارانماسي نين حياتا کنجير يلمه سي اوغروندا موباريزه ايدي.

شنيخ محمد خيياباني مرکزين علئيهينه اولاراق آنا ديپليني مودافيعه ائديردي. او بوتون چيخيشلاريني آنا ديپلنده ائتميشدي و سونرا چيخيشلاري " تجدد " ده فارس ديپلنه ترجمه ائدلميشدي. بو فاکتا ايستيناد ائده رک بير سيرا مطبوعاتدا، حئي علي آذري نين " قبيام شنيخ محمد خيياباني " اثرينده نندسه اونون فارس ديپلنده چيخيش ائتمه سي حاقيندا دانيشيلير.

20 ايلدن آرتيق بير مودت اينگيليسلرين نوکري اولان ريضاخان طرفيندن آذربايجان خالقي بير چوخ محروميتلره و ميلي تحقيرلره معروض قالميش، آنا ديپلنده دانيشماق بئله بؤيوک گونا و جينايت حساب ائدلميشدير.

ريضا شاه رئزيمي دئور بليدکدن و سوونت قوشونو آذربايجانا سوخولاندان سونرا " آذربايجان جمعيتي " يارانميشدير. بو جمعيتين فعاليتي حاقيندا س.ج.پيشهوري بازديغي و ايندييه دک گيزلين قاليب چاپ اولونمايان کيتابدا (س.ج.پيشهوري نين " خاطرلري " کيتابي) دئييلير: " آذربايجان جمعيتي تئهران ايرتيجا عسینيا قارشي، آذربايجانچيليق اوغروندا ايشه باشلادي... جمعيت آذربايجان قزنتيني ياري فارس، ياري تورک ديپلنده نشر ائتدي... آذربايجان قزنتي خيياباني دن سونرا ميلي موباريزه يولوندا بيرينجي قده مي گؤتور موش اولدو... آذربايجان قزنتي خالق ايچريسينده سور عتله ياييلماغا باشلادي.

" آذربايجان جمعيتي " تاريخي سندلره و فاکتلارا اساسلاراق " نه فارس، نه روس " شو عاريني ايره لي سوردو.

" آذربايجان جمعيتي " اودور كي، هر ايكي دؤولت طرفيندن هوجوما معروض قاميش، اوزون مودت نه ايران نه ده سوونت مطبوعاتيندا او حرکاتين آدي چکيلمگينه بئله يول وئريلمه ميشدير.

1945 جي ايلده باش وئرميش 21 آذر حرکاتي آذربايجان تاريخينده ان گؤرکملی و ان پارلاق يئر توتور. سئييد جعفر پيشهوري نين رهبرليگي ايله يارانميش بو حرکات تاريخده ايلک دفعه اولاراق آذربايجان خالقي نين اوغروندا ايللرله موباريزه ائتديگي آرزولاريني حياتا کنجيريب ميلي حؤکومت ياراتدي و آز مودتده اولسا دا، بو خالقين اوزونو ايداره حوقوقونو برپا ائتدي.

سوال: خالقين ميلي حؤکومته قارشي موناسيبيتي نجه ايدي؟

جاواب: 21 آذرده ميلي حؤکومتين يارانماسي موناسيبيتي ايله خالقين سئوينجي، قورولموش شنليکلر، هيجانلار، تنهراندان گلמים موخبيرلرين ده يازيلاريندا ايفاده سيني تاپميشدير. اولارين بير ي، ايسماعيل پوروالي آدلي موخبير يازير: " بو گون تبريزده موشاهيده ائتديگيم وضعيبيتي تصوير ائتمک منيم اوچون چوخ چيندير. بير چوخ شنيلر واردير كي، اولاري يازماقلا و دئمکله گؤسترمک اولماز. اولاري تصوير ائتمک اوچون رساملاردان، موسيقي شوناسلاردان و شاعيرلردن يارديم آلاماق لازيمدير. چونكي بو گون عزيز تبريزين صاف فزاسي آلتيندا جانلانان حيسييات، دؤيونن قلبير، کيشي و قادينلاري بوروموش هيجان دالغاسي تبريزين يئني بير رنگله بويانماسي، بونلارين هاميسي يوزلرله نغمه لرین يازيلماسينا، رسامليق تابلولاري نين حاضير لانماسينا و ميليونلار لا شعيرلرين قوشولماسينا زمين يارادير. من اينانيرام كي، بو عزيز تبريزده اولان قاينار هيجانلي باشلارين ايچريسندن بؤيوک رساملار، شاعيرلر و موسيقي شوناسلار چيخاقلار.

ايرانين باشقا حيصه لرينده ياشايان دموکراتيک قووه لر بئله فيرقه يه، پيشورييه موراجيعت انده رک يالواريديلار كي، توتدوغونوز يولدا سهوه يول وئرمگين، چونكي ايراندا ياشايان ديگر دموکراتيک قووه لر گؤزلريني آذربايجانا تيکيب، آذربايجان حرکاتي واسيطه سيله اولارين دا آزادليغا چاتمالارينا اوميد ائديرلر.

سوال: ميلي حؤکومتين ايصلاحاتلاري نين خالق اوزرينده تاثيري نجه اولموشدور؟

جاواب: ميلي حؤکومت دؤورونده آذربايجاندا بير سيرا گؤرونمه ميش ايصلاحاتلار حياتا گنجيريلميشدير. او جومله دن ماليکلرله کئندليلر آراسيندا قانوني، عدالتي موناسيبت ياراناراق، کندچيلر يئر صاحيبي اولموشلار. آذربايجاندا آنا ديلينده تحصيل آلاماق، حئي دانيشماق بئله بؤيوک گونا حساب ائديلميشديرسه، ميلي حؤکومت دؤورونده آنا ديلي- تورک ديلي دؤولت ديلي ائلان ائديلميشدير. بير چوخ ايقتيصادي و ايجتيماعي ايصلاحات عمله گلמים، آذربايجان بانكي و اونيونسينتت يارانميشدير. بو ايصلاحاتلار آذربايجان خالقنن ايللردن بري اورگينده بسله ديگي آرزولاريني حياتا کنجيرديگينه گوره، خالق اورکدن ميلي حؤکومته طرفدار اولموشدور.

سوال: پيشهوري روسلارين آدمي ايدي- مؤوضوعونا موناسيبتينيز؟

جاواب: 1941 جي ايلده سوونت قوشونلاري ايرانين شيماليني ايشغال ائتديکن سونرا تنهراندا کومونيستلرين و کومينتئرن عوضولري نين ايشتيراکي ايله توده پارتياسي ياراندي. سوونت ايتيفاقي ايکي مقصدله بو پارتياني دستکله

بیردی: ایراندا کومونیست پارتییا یاراداراق شرقی آروپادا اولدوغو کیمی اونو نوفوزو آلتینا آماق و توده پارتیاسی نین کومگی ایله شمال نفقتی نین الده ائتمک. آذربایجاندا " آذربایجان جمعیتی " توده پارتیاسینی ایستهمه دیگینه گوره، آذربایجاندا فعالیت گؤستره بیلمه دی. " آذربایجان جمعیتی " باغلاندیقان سونرا، آذربایجاندا ایکی تشکیلات یاراندي: آذربایجان توده تشکیلاتی و آذربایجان زحمتکنشله تشکیلاتی. توده پارتیاسی نه تهراند، نه ده آذربایجاندا سوونتلرین ایستک و آرزولارینی حیاتا کئچیره بیلیمه رک موفقیته قازانا بیلمه دیگینه گوره اوزون مودت سیاسی فعالیتده اولان و نوماینده لیگی تهراند مجلسینده قبول اندیلیمه ین سئید جعفر پیشهوری، میر جعفر باغیروف طرفیندن باکیبا دعوت اولونوب اونا آذربایجاندا دموکرات فیرقه سی تشکیل ائتمک تکلیف اولوندو. او بو تکلیفی رددانده رک روسلارا اینانمادیغینی دئمیشدیر. پیشهوری کومینترن عوضو اولمامیش، باکیبا ایران کومونیست عدالت پارتیاسیندا ایشتیراک ائتمیشدیر. بو پارتییا موسکوا یا تابع اولمادیغینا گوره سووت ایتیفاقی. کومونیست پارتیاسی طرفیندن داغیدیلیمیش و بیر نئچه عوضو، او جومله دن میرزه علی شبوستری نین ایکی قارداشی میر جعفر باغیروون ایله اولدورولموشدور. پیشهوری هئچ واخت روسلارین لینده آلت اولمامیش، آذربایجان خالقی نین آزادلیغی اوچون چالیشمیشدیر.

او، تبریزده اولان سیاسی تشکیلاتلارین وضعیتینی نین نظره آراق خالقی نین آزادلیق یولوندا بیر خیدمت گؤستریمک مقصدیله، آف-نی تشکیل ائتمیشدیر. پیشهوری بیئی تاپیلیمیش خاطرله لرینده او زمان تبریزده اولان تشکیلاتلار حاقیندا یازیر: اوزون مودتدن بری توده نین آذربایجان تشکیلاتی بؤحرانلی بیر حال کئچیریردی. ایالت کومیته سی نین باشیندا دورانلارین اکثریتی تهراندان گلدیگینه و مرکزیتیه باغلی اولدوقلارینا گوره توده تشکیلاتی خالقین اعتمادینی قازانا بیلمه دی.

پیشهوری آذربایجان زحمتکنشله تشکیلاتی حاقیندا یازیر: زحمتکنشله تشکیلاتی آراسیندا خالقار هیرلیک انده بیلن آداملار نظره چاپمیردی... بو تشکیلات فهیمی نین حیلله گریگی نتیجه سینده تنز بیر زاماندا داغیلدی... او قولچوماقلیق و اوغورلوق ایله تانینان لوتولاردان مشهور قولیبولری بو تشکیلاتین ایچریسینه داخل اندیب، اونلارین واسیطه سیله خالقی قورخوتماق، ائو سویماق، آدام اولدوریمک، پول آماق کیمی ایشله ایله تشکیلاتی بدنام ائندی.

آذربایجان دموکرت فیرقه سی تشکیل اندیلیمه هم آذربایجان توده تشکیلاتی، هم ده آذربایجان زحمتکنشله تشکیلاتی فیرقه یه قوشولدو. معلوم اولدوغو کیمی، بو ایکی تشکیلاتین مقصدی اساسن صینفی مباریزه، آف نین ایسه مقصدی عومخالق دموکراتیاسی ایدی. بئله لیکله فیرقه ده، حئی باشچیلار آراسیندا نئچه تیره لیک یاراندي. بیر قروب تهراندین طرفینی ساخالیر، دیگر دسته سوونتلرین طرفینی توتاراق آذربایجان سوونتلشدیریمک ایسته بیردی. بوندان علاوه ، فیرقه یه داخل اولان بیر سیرا ناصالح عوضولرین بعضی اوزباشینا و یاراماز ایشله خالقین ناراضیلیغینا سبب اولوردو. دیگر طرفدن ستالین نین قواملا موقایله باغلا یاراق، آذربایجانلی- قولو باغلی قوامین ایختیارینا قویماسیندان و اونون پیشهورییه مکتوبوندان سونرا، پیشهوری نه انده جگینی بیلیمیردی. هم ایران دؤولتی هم ده روسلار اونون علنییه ایدیلر. بونا گوره ده روسلار اونو ایراندان گنتمگه مجبور ائندیلر و باکیبا اولدورولر. پیشهوری ایراندا قالسایدی بئله هر ایکی طرف اونو اولدوره جک ایدیلر.